

tem finalem in actionibus horum agentium, et in effectibus eorum, prout ab ipsis provenit. In contrarium vero est, quia hæc etiam agentia agunt propter finem, ut late probat Aristoteles, in 2 Physic., cap. 7; non potest autem intelligi operatio propter finem sine causalitate finis. Et de brutis est specialis difficultas; nam illa vere moventur ad amandum ex aliqua cognitione boni; ergo intercedit in eo affectu et opere motio metaphorica boni cogniti; ergo illa pertinet ad veram causalitatem finalem. Atque hoc confirmat experientia; nam videmus hircum ita congregare paleas, vel aliquid simile efficere, sicut expedit ad finem suum, et sic de aliis.

Vetus opinio de agentibus naturalibus.

2. In hac re fuit antiqua opinio veterum philosophorum negantium opera naturæ provenire ex intentione alicujus finis, sed casu ita constituisse, vel ex concursu atomorum temere ita concurrentium, vel ex necessitate materiæ, ut citato loco 2 Physic., c. 7 et 8, contra Anaxagoram, Empedoclem, Democritum, et Epicurum disputat Aristoteles. Quæ sententia adeo est absurda, ut refutatione non egeat. Oportet tamen advertere, aliud esse agere de constitutione totius universi, et de actione universalis naturæ ad ipsum componendum et ita regendum ut conservari possit, aliud vero de actionibus propriis singulorum agentium naturalium. Prior actio seu effectio revera non est actio alicujus agentis naturalis intellectu carentis, sed est actio supremi auctoris naturæ, qui sua sapientia totam universi naturam condidit ac moderatur; et ideo actio illa ad præsentem quæstionem non spectat, nec de illa dubitari potest, quin propter finem ab auctore suo intentum, atque adeo ex causalitate finis profecta sit, juxta doctrinam præcedentis sectionis. Atque hoc evidentissime docet ipsa universi pulchritudo, et mira partium ejus et causarum omnium consensio et ordinatio. Ex qua non solum sancti Patres, sed etiam sapientiores philosophi unum esse hujus universi auctorem et gubernatorem, qui in finem a se intentum omnia constituit et ordinavit, intellexerunt, ut latius infra tractabimus demonstrando Deum esse, et multa de hac re erudite et breviter indicantur Conimbricenses, lib. 2 Physicor., c. 9, q. 1.

3. Solum ergo hic inquirimus de actionibus naturalium causarum, sive illæ sint om-

nino particulares, ut ignis, plantæ, etc., sive aliquo modo universales, ut cæli. De quibus præterea certum et clarum est, non casu aut contingenter certas actiones operari, sed unumquodque agens naturale ex propensione propriæ naturæ habere definitam operationem, et operandi modum, ac certum terminum, in quem per suam operationem tendit. Quod etiam est evidens experientia, nam lapis suo motu naturali semper fertur deorsum; ignis semper calefacit; ex diversis seminibus diversa viventia procreantur, et aliæ potentiæ et organa ad hoc munus, aliæ vero ad alia destinatæ sunt; et eam formam, situm, et reliqua omnia ad operandum necessaria in ea proportionem habent res singulæ, quæ ad tales actiones vel effectus necessaria sunt. Quod in omnibus rebus naturalibus, et præsertim in viventibus, et animalibus videre licet. Fuitque hoc necessarium ad convenientem ipsius universi compositionem et gubernationem, nam cum ex variis rebus et contrariis constet, quæ varias etiam et interdum contrarias actiones exercent, si non essent omnia ita constituta, ut singula ordinate sua munera obirent, in ipso universo summa confusio esset et res ipsæ minime conservari possent¹; ut autem hujusmodi concentus, et ordo ex tot rebus consurgere posset, necessarium fuit res singulas in destinatos fines seu terminos suis actionibus tendere, ex quibus totius universi bonum consurgeret. Item hac ratione videmus naturales motus regulariter eodem modo perfici, raroque deficere, idque non absque aliquo extrinseco impedimento occurrente. Item in suis operibus ita se gerunt res naturales, sicut expedit, ut ad connaturalem terminum perveniant, quo termino consecuto cessant ab operando. Hæc ergo omnia sunt manifesta signa, hæc agentia naturalia operari non casu ac temere, sed definito modo tendendo in certum aliquem scopum.

4. *Rejecto errore in quo sita difficultas.* — Jam vero solum superest quæstio (quæ ex parte videtur pertinere posse ad loquendi modum), an ratione hujus determinationis dicenda sint hæc agentia agere propter finem, et (quod ad nos magis spectat) an eorum actiones dici possint proprie causatæ a finali causa. Aliqui enim simpliciter negant utrumque loquendi modum, quia ipsa agentia non moventur a fine, in quo proprie causalitas

¹ Vide Lactant., lib. de Opific. Dei; et D. Thomam, 3 contra Gent., cap. 2.

finis consistit. Item finis respectu harum actionum non se habet ut principium, sed tantum ut terminus; locus enim deorsum respectu lapidis, non est principium motus quo descendit, sed tantum terminus; finis autem, ut sæpe diximus, ut habet solum rationem termini, non est causa, sed ut aliquo modo est principium. Alii vero simpliciter putant admittendas esse illas locutiones, quia Aristoteles absolute ait agentia naturalia operari propter finem, et formam dicit esse finem naturalis generationis, et significat esse proprie causam finalem. Item quia natura summo artificio et industria has suas operationes exercere videtur, per media valde proportionata fini.

Resolutio de causalitate finis in agentibus mere naturalibus.

5. Nihilominus proprius modus loquendi in hac materia est, actiones horum agentium naturalium esse propter finem, et esse effecta causæ finalis. Non tamen ut præcise egrediuntur ab ipsis naturalibus agentibus, sed ut simul sunt a primo agente, quod in omnibus et per omnia operatur. Vel e converso (et fere in idem redit) prout ipsa proxima agentia substant directioni et intentioni superioris agentis. Et ideo ipsa agentia naturalia non tam dicuntur operari propter finem, quam dirigi in finem a superiori agente. Ita explicarunt rem hanc sapientiores Theologi et philosophi, D. Thom., 4 part., quæst. 103, art. 1, et 3 cont. Gent., cap. 25, ubi utitur communi exemplo de sagitta quæ in certum scopum tendit, non tamen in illum se dirigit, sed a jaculante dirigitur. Idem Albertus, in 2 Physic., cap. 2; et ibi alii philosophi, et Simplicius, text. 78; sumiturque ex Aristotele ibi, et 1 de Cælo, cap. 4, text. 32, ubi dum conjungit Deum et naturam, dicens nihil facere frustra, satis indicat naturam in agendo propter finem subordinari Deo. Et eodem modo, lib. 2 de Partib. animal., cap. 13, ait naturam nihil agere frustra; et ibidem ait naturam velle hoc vel illud propter finem, quod non potest intelligi de natura, nisi propter auctorem suum. Et eodem sensu ait, 4 de Generat. animal., cap. 2: *Omnia, quæ natura vel arte fiunt, ratione aliqua sunt.* Et hinc etiam manavit illud tritum axioma, *opus naturæ esse opus intelligentiæ*, ut est apud Averroem, 12 Metaph., com. 18; et Themistium, 1 Phys., text. 81, et 1 de Anim., text. 23. Denique ideo Hippocrates, quem

imitatur Galen., lib. 1 de Usû part., naturalia agentia docta et indocta vocat, indocta in se, docta in directione primæ causæ.

6. Atque ita fit ut in his actionibus, ut sunt a naturalibus agentibus, non sit propria causalitas finalis, sed solum habitudo ad certum terminum; ut vero sunt a Deo, ita sit in illis causalitas finalis, sicut in aliis externis et transeuntibus actionibus Dei. Adæquatum enim principium harum actionum non est solum proximum agens naturale, nisi forte secundum quid, scilicet in tali ordine; tamen absolute præcipuum est prima causa; ideoque in adæquato principio talium actionum includitur intellectualis causa intendens finem earum.

7. *Cur res naturales diversis dispositionibus affectæ.* — Unde ulterius recte concludit Aristoteles, primam radicem ob quam res naturales habent has dispositiones, vel hæc organa, aut has partes et similia, non esse sumendam ex sola materia, sed ex fine. Nam si materia sumatur secundum se, indifferens est, et nullam habet necessitatem harum dispositionum seu proprietatum; si vero supponatur ut jam affecta his vel illis dispositionibus, jam illæ introductæ sunt propter aliquem finem seu formam, et ipsa forma indiget illis propter suam conservationem, vel propter aliquam operationem; ipsa vero operatio rursus est vel propter conservationem speciei aut ipsiusmet individui, aut saltem propter communicationem suæ perfectionis; in his enim naturalibus agentibus non sunt operationes quæ ipsæmet sint fines; hoc enim proprium est intellectualium rerum. Atque ita omnis connexio et necessitas connaturalis, quæ per se est in his rebus naturalibus, sumitur ex ordine ad finem. Neque obstat quod naturales proprietates necessario conveniant propter intrinsecam dimanationem a forma, quia una habitudo non repugnat alteri, sed habent inter se subordinationem, nam illa necessaria dimanatio reducitur ad efficientem causam, quæ subordinata est finali; ideo enim natura dedit tali formæ vim, ut ab ea dimanarent tales proprietates, quia illæ sunt accommodatæ ad finem propter quem est res, quæ per talem formam constituitur. Sic igitur tam in constitutione et formatione harum rerum, quam in earum actione, reperitur concursus finalis causæ; intentio autem propria talis finis non est in ipsis naturalibus agentibus, sed in prima causa.

8. *Quæ necessitas asserendi connexionem*

rerum naturalium et directionem in finem. — Sed videri potest alicui sine causa confictus hic modus agendi propter finem, esseque præter Aristotelis intentionem. Nam imprimis Aristoteles, in 12 Metaph., videtur sentire Deum hæc inferiora non agnoscere, nedum curare illa; et in lib. de Mundo ad Alexan., significat non recte sentire de Deo, qui putant Deum in curandis his inferioribus actionibus occupari. Deinde si, per impossibile, Deus non concurreret ad actiones agentium naturalium, sed eas independentes suos motus agere sineret, nihilominus lapis descenderet deorsum, ignis generaret sibi simile, et sic de cæteris; non est ergo hæc finalis causalitas, sed mera naturalis necessitas. Et confirmatur, nam si agentia naturalia agerent ex intentione divina, nunquam errarent in suis actionibus, nec deficerent a consequendis terminis earum; consequens est contra experientiam, cum sæpe generentur monstra, quæ peccata naturæ appellantur. Sequela patet, quia divina intentio nec frustrari potest, nec errare.

9. Respondetur: de Aristotelis mente jam satis ex dictis constat, latiusque infra ostendemus ex ejus sententia, habere Deum scientiam et providentiam harum rerum singularium et inferiorum; quod non obscure indicat infra, lib. 12, in fine, dum totum universum subjicit Deo tanquam supremo principi et duci. Ad primam vero rationem respondetur primo, ex illa hypothesi impossibili sequi, naturam ordinatissime operari tendendo in finem, sine ulla directione vel intentione finis, quod per se est satis absurdum. Etenim eodem modo posset quis argumentari, quod, licet hic mundus non esset ab alio conditus, si ex se ita esset sicut nunc est, habere convenientissimum ordinem sine causalitate finis. Hoc tamen non obstat quominus de facto, sicut non potest esse nisi causatus, ita non potest esse nisi causatus a fine. Ita ergo dicimus, motus et actiones rerum naturalium sicut non possunt esse sine concursu alicujus intellectualis agentis, ita non posse esse sine causalitate finis. Adde deinde, quod si, per impossibile, Deus per se et immediate non concurreret ad omnes actiones agentium naturalium, nihilominus mediate dici deberent ordinatæ in finem ab auctore naturæ, qui et naturalibus agentibus dedit tales virtutes propter tales actiones, et ipsas actiones esse voluit propter certos fines, et generatim propter bonum et conservationem universi.

10. *Multi in natura effectus quorum nulla reddi potest sufficiens causa præter finem intentum a prima causa.* — Unde tandem addo, plures esse motus, vel actiones in his rebus naturalibus, quarum non potest sufficiens ratio reddi ex privatis proprietatibus, vel inclinationibus singularum rerum; aqua enim sursum ascendit ad replendum vacuum, cujus ratio ex peculiari aquæ natura ac proprio impetu reddi non potest, sed ex fine, qui in perfectione totius universi sit positus, quem oportet ab alio superiori agente intendi. Simile est de aqua maris, quæ ita in litore continet impetum, et tumentes fluctus suos, ut terram nunquam cooperiat; utique propter mistorum et viventium salutem, quem finem intendit supremus naturæ Gubernator. Ex his ergo intelligimus, quando hæc res naturales moventur, vel operantur juxta proprias et peculiare inclinationes suas, cum per illas etiam deserviant commodis et conservationi totius universi, et suarum specierum, vel etiam individuorum, et præcipue hominis, in eis etiam operari ex directione in finem, per subordinationem ad superius agens.

11. Ad confirmationem respondetur simpliciter negando sequelam; quin potius Aristot., 2 Phys., text. 82, inde confirmat hæc agentia naturalia agere propter finem, quia sicut ars intendens finem, interdum illum non assequitur, ita in actionibus naturæ, eo quod certum finem intendant, inde sequi monstra seu peccata naturæ, quia non semper possunt finem suum assequi propter impedimentum occurrens¹. Alioqui, si natura non tenderet in certum finem, nulla essent monstra in natura, quia non magis aberraret ab scopo, efficiendo monstrum, quam efficiendo quodlibet aliud; nam monstrum proprie est vitium naturæ a fine deficientis. Quod vero objiciebatur de intentione auctoris naturæ nil obstat, quia illa intentio non semper est absoluta et efficax, seu (ut Theologorum more loquamur) per voluntatem beneplaciti, vel consequentem, sed per voluntatem generalem vel antecedentem, quæ est quasi conditionata intentio, quæ in hoc consistit, quod Deus vult effectum perfectum sequi, quantum juxta ordinem naturalium causarum sequi poterit, cum quibus quantum in ipso est, vult concurrere. Simul autem vel permittit, vel etiam interdum vult et intendit monstra, vel pec-

¹ Leg. Arist., 1. 2 Phys., cap. 8; et 2 de Anim., c. 4; et 4 Pol., c. 5.

cata naturæ, vel propter universi pulchritudinem et varietatem, vel ut causas naturales suos motus et cursus agere sinat. Et ideo neque cum causa impedita ab alia extraordinario modo vult concurrere, neque etiam impediens causam peculiari cura aut providentia remove, regulariter loquendo, quamvis ob commune bonum interdum id efficiat, de quo latius Theologi, partim in 4, d. 45, partim in 2, d. 37; et D. Thomas, 1 part., q. 22, et q. 105; et legi potest August., 16 de Civit., cap. 8, et lib. 83 Quæstionum, quæst. 24.

Quomodo bruta animalia propter finem operentur.

12. Superest ut de brutis animantibus pauca dicamus, in eis enim major quædam apparet participatio causalitatis finalis¹. Primo quidem, quia a bono sibi conveniente et cognito, metaphoricè alliciuntur, atque ita in illud tendunt per actum a se elicitum, et ab illa motione metaphorica causatum; illa ergo motio aliqua realis causalitas est, et non nisi finalis. Deinde ut consequantur illud objectum conveniens quod appetivere, certa media etiam a se cognita appetunt tanta industria et prudentia, ut videantur plane et cognoscere utilitatem eorum ad finem, et propter illam ea appetere. De qua sagacitate et industria animalium, et multa scribunt philosophi, et quotidiana experientia nobis satis constat. Quæ adeo moverunt nonnullos philosophos, ut existimarent bruta uti ratione, licet imbecilliori et imperfectiori quam homines. Quæ sententia referri solet ex Porphyro, lib. 3 de Abstinencia. Est tamen non solum a doctrina nostræ fidei aliena, verum etiam ab omni ratione et communi hominum sensu; nam potentia rationalis, ut Aristoteles dixit, 9 Metaph., valens est ad opposita, nam medio discursu in rebus agendis nunc hoc medio, postea alio utitur; belluæ autem non ita operantur, sed semper eodem modo, quod sufficiens signum est non ratione, sed impetu naturæ duci. Adde, quod si animæ brutorum rationales essent, etiam essent immortales.

13. *Bruta nihil vere cognoscere, aut vitaliter appetere, absurdum.* — Alii vero, ut hoc vitarent incommodum, in alium extremum errorem inciderunt, negantes bruta quicquam

¹ Lege Plin., lib. 6 suæ Hist.; Plutarc., in proprio lib. de Industr. animal.

vere cognoscere aut appetere appetitu elicitum, sed solum naturali pondere ferri, ut lapidem; aut extrinsecus mota et attracta, sicut ferrum trahitur a magnete. Verum hoc æque absurdum est, et contra evidentem experientiam, imo et contra divinam Scripturam. Verumtamen contra hos duos errores in scientia de anima agendum est latius.

14. *Bruta rationem finis formaliter non norunt.* — Quod ergo ad præsens attinet, dicendum est bruta non cognoscere formaliter rationem finis aut mediæ, quia non possunt unum cum alio conferre; unde nec in ipso fine cognoscunt propriam rationem convenientiæ, propter quam est per se amabilis, imo nec discernunt inter objectum, quatenus est conveniens per se, vel propter aliud, quia hoc totum magnam discretionem rationis requirit. Aliquo tamen modo cognoscunt et apprehendunt rem aliquam aut motionem ut sibi convenientem, et naturali instinctu judicant sibi esse appetendum, prosequendum, vel fugiendum tale objectum¹. Qui naturalis instinctus nihil aliud est quam quidam actus phantasie seu æstimatorie, necessitate naturali ab illa profluens, posito phantasmate talis rei; quo actu practice (ut humano modo loquar) judicat brutum hoc esse sibi vitandum, vel prosequendum, aut appetendum, quamvis non valeat rationem convenientiæ vel disconvenientiæ discernere. Hoc autem naturali judicio posito, appetitus etiam naturaliter illud sequitur.

15. *Bruta quam finis causalitatem participant.* — Ex quo fit primo, ut causalitas finis aliquo modo participetur a brutis, ut argumentum factum convincit, quia illa appetitio elicitæ sine dubio causatur ex metaphorica motione objectiva boni convenientis, quæ non potest ad aliud genus causalitatis revocari. Nihilominus tamen addendum est, illam causalitatem adeo esse imperfectam in eo genere, ut sit quasi materialis motio finis potius quam formalis, ut significavit D. Thomas, 1. 2, quæst. 1, art. 2, et quæst. 6, a. 2. Et ratio est, quia non cognoscunt formalem rationem convenientiæ vel utilitatis; ergo non ita moventur, ut possint ordinare unum in aliud, nec etiam aliquid formaliter appetere ut propter se amabile; ergo non tendunt formaliter in finem ut finem, nec in me-

¹ Lege D. Thom., 1 part., q. 78, art. 4, et q. 87, art. 1, ad 3, et 2. 2, q. 72, art. 1, ad 3.

dium ut medium, neque in finem propter se, et in medium propter finem, sed quantum est ex suo modo operandi, æque tendunt in utrumque, et ideo merito dicuntur materialiter potius quam formaliter propter finem operari. Quapropter quantum ad formalem relationem in finem ita existimandum est de actionibus brutorum, sicut aliorum agentium naturalium. Idemque iudicium est de appetitu sensitivo hominis, si per se solum consideretur, et non ut subest motioni voluntatis vel rationis, de quo alias.

DISPUTATIO XXIV.

DE ULTIMA FINALI CAUSA, SEU ULTIMO FINE.

Quæ sit hic ratio agendi de materia hujus disputationis. — Quanquam disputatio de ultimo fine propria sit philosophorum moralium, tamen non potest metaphysica, quæ suprema sapientia naturalis est, illam omnino prætermittere; quia, sicut in aliis generibus causarum primas causas contemplantur, quod hactenus præstitimus, ita et in hoc. Unde et Aristoteles, 2 Metaphys., cap. 2, hanc rem attigit, dum probavit non dari processum in infinitum in finibus, et 12 Metaph., primo motori attribui videtur rationem finis ultimi. Itaque moralis philosophus de fine ultimo disputat in ordine ad mores hominum, et ad media quibus comparandus est; metaphysici vero est agere de ultimo fine, quatenus primam rationem causandi in hoc genere obtinet, et quatenus ab eo pendet omnis causalitas aliorum finium, et consequenter quatenus ab eo pendent omnia entia, quæ per causalitatem esse participant; ac demum quatenus esse finem ultimum, attributum est primi entis. Duo igitur breviter de hoc fine ultimo explicabimus. Primum, an sit, simulque an unus sit, et quis sit. Deinde quem influxum habeat in hac ratione causandi.

SECTIO I.

An possit sufficienter probari ratione naturali, dari aliquem ultimum finem, et non dari processum in infinitum in causis finalibus.

1. *Duplex modus ultimi finis.* — Duobus modis, ut in superioribus diximus, potest intelligi aliquem finem esse ultimum, scilicet, vel secundum quid tantum, seu in aliqua serie mediorum seu respectu alicujus intentionis, et electionum quæ ab ea procedunt,

vel simpliciter, et respectu rerum omnium quæ in finem ordinari possunt; hic præcipue agimus de fine ultimo hoc posteriori modo, quia in eo sita est præcipua hujus rei difficultas; tamen ut a clarioribus procedamus, præmittemus aliqua de priori modo finis ultimi.

Resolutio de fine ultimo tantum secundum quid.

2. Dico ergo primo: in omni serie, seu intentione, et actione propter finem, necessario dandus est aliquis finis ultimus, vel negative, id est, qui ad alium finem in illa serie seu ex vi illius intentionis non ordinatur, vel etiam positive secundum quid, seu in illa serie, quia, nimirum, omnia, quæ ad illam pertinent, ad talem finem referuntur et ibi sistunt. Atque in hoc sensu impossibile est dari processum in infinitum in his finibus. Hanc conclusionem præcipue intendit Aristoteles, lib. 2 Metaph., et ex ultima parte necessario inferuntur reliquæ. Nam si procedendo ab electione primi medii versus finem non proceditur in infinitum, sistendum necessario est in aliquo, ultra quem non tendat intentio; ille ergo erit finis ultimus in illa serie, et negative, quia talis finis ad alium non ordinatur, alias in eo non sisteretur; et positive, quia in illum referuntur omnia quæ ad illam seriem pertinent, cum omnia propter illum appetantur; nam si quid non propter illum appeteretur, non pertineret ad illam seriem, sed quasi per accidens adjungeretur. Ut, verbi gratia, respectu medici, et in serie curationis, sanitas hominis est finis ultimus negative, quia illa est per se intenta, et ultra illam non progreditur intentio medici, ideoque illa consecuta cessat actio; est etiam finis ultimus positive, quia ad illam referuntur omnia, quæ sunt illius artis, ut instrumenta ad medicamenta conficienda, medicamenta ad temperandum vel evacuandum humorem, et hoc tandem ad ipsam sanitatem. Quod si aliquis fortasse medicamentum etiam sumat, vel propter delectationem, vel propter nutrimentum, jam ille finis non pertinet ad seriem curationis, sed ad aliam intentionem per accidens cum alia conjunctam.

3. Superest ut ultimam partem conclusionis probemus, quam late demonstrat Aristoteles, citato loco; facile autem in hunc modum formari potest demonstratio. Nam imprimis descendendo ab intentione finis ad electionem vel executionem mediorum, ne-

cesse est ut tandem sistat electio in aliquo medio, quod sit primum in executione, et ultimum in ordine intentionis, quia alias nunquam posset actio inchoari, et ita frustranea esset omnis electio, quia semper procederet ab una electione in aliam, et nunquam perveniretur ad usum, et ita tolleretur omnis actio. Unde quantum est evidens experientia, inchoari a nobis inquisitiones finium per media, tam est evidens in progressu finis ad media sisti in ultimo, seu primo medio. Rursus, quod ab hoc primo medio versus finem tendendo, non possit in infinitum procedi, probatur primo, quia impossibile est omnia, quæ in illa serie appetuntur, propter aliud appeti; ergo sistendum est in aliquo, quod appetatur propter se; ille ergo erit finis ultimus in illa serie. Nam in illa particula, *propter se*, includitur negatio propter aliud, quæ negatio etiam in antecedenti supponitur, dum assumimus non posse omnia objecta, seu omnes fines contentos in una serie, propter aliud appeti, vel in aliud ordinari.

4. Hoc autem antecedens probatur; nam sumo totam finium et mediorum collectionem (sive enim hæc finita sit, sive infinita, potest tota simul concipi); de illa ergo interrogo, an propter se appetatur, vel propter aliud; non potest dici hoc posterius, alias extra totam collectionem esset aliquid, quod involvit contradictionem; ergo dandum est primum; ergo necessario intra illam collectionem sistendum est in aliquo, quod propter se appetatur. Nam cum incipiendo a primo medio, illud eligatur propter secundum, et secundum propter tertium, et sic deinceps, nisi sistatur in aliquo fine propter se intento, non poterit tota collectio propter se appeti, quia neque ratione omnium, vel singulorum quæ in illa sunt, cum multa ac fere omnia propter aliud appetantur, nec ratione alicujus, nisi aliquid admittatur propter se intentum; necessario igitur hoc admittendum est.

5. *Objectioni satisfi.* — Dicitur fortasse illam collectionem nec propter se appeti, nec propter aliud, quia non tota per modum unius intenditur, sed per partes (ut ita dicam), id est, amando singula ex contentis in illa collectione; atque ita dicitur solum appeti amando unum propter aliud. Unde etiam concedetur quod, licet collectio eorum quæ amantur unum propter aliud, semper sit finita, quia procedendo ab uno in aliud non potest in infinitum pertransiri, nihilominus fines appetibiles in illa serie non sunt finiti,

sed in infinitum procedunt, et ita non sistit in aliquo ultimo et propter se appetibili.

6. Sed contra hoc evidenter procedunt rationes Aristotelis. Prima, quia hoc modo nunquam posset inchoari intentio; nam hæc inchoanda est ab aliquo quod sit primum in intentione; hoc autem nullum esse potest, si illo modo in infinitum proceditur. Nam vel illud, quod est primum in intentione, amatur propter se, et sic cessat processus; vel amatur propter aliud, et sic non potest esse illud primum in intentione, sed illud aliud propter quod amatur; ergo si semper proceditur ab uno amato propter aliud, in illud aliud propter quod amatur, nunquam dari potest primum in intentione; ergo nec dabitur prima intentio; ergo nunquam poterit intentio inchoari, quia non inchoatur, nisi ab aliqua prima.

7. Secunda ratio (et fere in eandem redit), quia sic tollitur causalitas finalis. Patet sequela; nam finis intermedius non causat, nisi in virtute prioris, et dependenter ab illo, ut præcedenti etiam disputatione declaratum et probatum est; ergo si in infinitum proceditur ab uno in alium priorem, et nunquam pervenitur ad finem primum in intentione, non poterunt omnes intermedii quicquam causare, cum omnes pendeant ab illo primo, et ille nunquam causet, vel non sit; necessario ergo veniendum est ad aliquem, qui sit primus in causando in hoc ordine, quem nunc ultimum vocamus in executione, quia in processu mediorum illic sistit inquisitio. Et declaratur hæc ratio, ne quis putet in ea peti principium, supponendo dari primum finem; non enim supponitur, sed probatur esse necessarium, si futura est causalitas finalis. Declaratur autem fere argumento in principio facto; nam sumo totam seriem finium collectivè: vel illa est dependens in causando finaliter ab alio fine, et hoc est impossibile, alias jam non sumeretur tota collectio; et præterea quia jam tota illa non posset causare, nisi innixa alteri, a quo pendere dicitur; de quo eadem redit questio, nam si ille finis dicatur esse independens, ille est ultimus, quem inquirimus; dependens autem poni non potest, alias comprehensus esset in priori collectione. Si autem tota collectio es independens in causando finaliter, necesse est intra illam esse aliquem finem independentem ab alio priori in causando finaliter; impossibile est enim omnia contenta in collectione esse dependentia.